

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Α. ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἐν Ἀθήναις τοὺς παῖδας μετ' ἐπιμελείας διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσι. Πρῶτον μὲν καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ ἐπιμελοῦνται ὅπως θέλτιστος γενήσεται ὁ παῖς, διδάσκοντες ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον καὶ τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν ἐστι. Εἷτα δέ, ἐπειδὰν οἱ παῖδες εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν, οἱ γονεῖς εἰς διδασκάλων πέμπουσιν, ἔνθα οἱ μὲν γραμματισταὶ ἐπιμελοῦνται ὅπως γράμματα μάθωσιν καὶ τὰ γεγραμμένα ἐννοῶσι, οἱ δὲ κιθαρισταὶ τῷ κιθαρίζειν ἡμερωτέρους αὐτοὺς ποιεῖν πειρῶνται καὶ τὰς τῶν παιδῶν ψυχὰς πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν οἰκειοῦσι. Ἔτι οἱ παῖδες ἐν γυμνασίοις καὶ παλαιίστραις φοιτῶσιν, ἔνθα οἱ παιδοτρίβαι θέλτιω τὰ σώματα αὐτῶν ποιοῦσι, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν τῶν σωμάτων πονηρίαν.

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c-326c (ελεύθερη διασκευή)

Λεξιλόγιο

μετ' ἐπιμελείας	επιμελώς, με φροντίδα, επιμελημένα
νουθετέω-ῶ	συμβουλεύω
ἢ τροφὸς	ἢ παραμάννα, ἢ δούλη που μεριμνοῦσε για την ανατροφή του νηπίου
ἢ μήτηρ	μάννα, μητέρα
παιδαγωγὸς	αὐτὸς που παρακολουθεῖ, ανατρέφει καὶ εκπαιδεύει τα παιδιά
ὁ πατὴρ	πατέρας
ἐπιμελέομαι -οὔμαι	φροντίζω για κάποιον ἢ για κάτι
(καὶ ἐπιμέλομαι)	

ὅπως	πώς, κατά ποιο τρόπο
βέλτιστος	πάρα πολύ καλός, άριστος
γίγνομαι	γίνομαι, αποβαίνω
τὸ μέν... τὸ δέ... τόδε μέν... τόδε δέ	το ένα... το άλλο... αυτό... το άλλο
εἰμὶ	εἶμαι
καλός, -ή, -όν	όμορφος, ωραίος, καλός
αἰσχροός, -ά, -όν	άσχημος, επαίσχυντος, αισχρός, απρεπής
εἶτα	έπειτα
ἐπειδάν	όταν
εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν	φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία
εἰς διδασκάλων (ενν. οἴκους)	στα σπίτια των δασκάλων, στα σχολεία
πέμπω	στέλνω
ἔνθα	όπου
ὁ γραμματιστής	ο δάσκαλος της γραφής και της ανάγνωσης
ὅπως μάθωσιν καὶ ἐννοῶσι	να μάθουν και να καταλαβαίνουν
γεγραμμένα	αυτά που έχουν γραφεί
ὁ κιθαριστής	ο δάσκαλος της μουσικής που μάθαινε τα παι- διά να παίζουν λύρα ή αυλό, να τραγουδούν και να χορεύουν
τῷ κιθαρίζειν	με το να παίζουν λύρα
ἡμερώτερος, -α, -ον	πιο ἡμερος, πιο εξημερωμένος, πιο πράος, πιο πολιτισμένος
ποιέω-ῶ	κάνω, πράττω
πειράομαι -ῶμαι	προσπαθώ
οἰκειόω-ῶ	εξοικειώνω
ἔτι	ακόμη, επιπλέον
ἐν γυμνασίοις	στα γυμναστήρια (: στις σχολές γυμναστικής)
ἐν παλαιίστραις	στις παλαιίστρες (: στις σχολές της πάλης)
φοιτάω -ῶ	συχνάζω, περνώ τον καιρό μου
ὁ παιδοτρίβης	ο δάσκαλος της γυμναστικής
βελτίω	καλύτερα
ἵνα	για να
ἀποδειλιάω -ῶ	δειλιάζω
διὰ τὴν πονηρίαν	εξαιτίας της κακής κατάστασης

Μετάφραση στη νεοελληνική

Κείμενο

*Ἐν Ἀθήναις
 διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσι
 τοὺς παῖδας
 μετ' ἐπιμελείας.*

Μετάφραση

*Στην Αθήνα
 διδάσκουν και συμβουλεύουν
 τα παιδιά
 με φροντίδα (: επιμελημένα).*

Πρῶτον μὲν
καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ
καὶ παιδαγωγὸς
καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ
ἐπιμελοῦνται
ὅπως γενήσεται
ὁ παῖς βέλτιστος,

διδάσκοντες
ὅτι τὸ μὲν δίκαιόν ἐστι,
τὸ δὲ ἄδικον
καὶ τόδε μὲν καλόν,
τόδε δὲ αἰσχρόν.
Εἴτα δέ,
ἔπειδάν οἱ παῖδες ἔλθωσιν
εἰς ἡλικίαν,
οἱ γονεῖς πέμπουσιν
εἰς (οἴκους) διδασκάλων,

ἔνθα οἱ μὲν γραμματισταὶ

ἐπιμελοῦνται
ὅπως μάθωσι γράμματα
καὶ (ὅπως) ἐννοῶσι
τὰ γεγραμμένα,
οἱ δὲ κιθαρισταὶ

πειρῶνται ποιεῖν αὐτοῦς
ἡμερωτέρους
τῷ κιθαρίζειν
καὶ οἰκειοῦσι τὰς ψυχὰς τῶν παίδων
πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν.

Ἔτι οἱ παῖδες
φοιτῶσιν ἐν γυμνασίοις
καὶ (ἐν) παλαίστραις,
ἔνθα οἱ παιδοτρίβαι
ποιοῦσι τὰ σώματα αὐτῶν
βελτίω,
ἵνα μὴ ἀναγκάζονται
ἀποδελιᾶν

διὰ τὴν πονηρίαν τῶν σωμάτων.

Πρώτα λοιπόν
καὶ ἡ παραμάνα καὶ ἡ μητέρα
καὶ ὁ παιδαγωγός
καὶ ὁ ἴδιος ὁ πατέρας (του)
φροντίζουν (: ενδιαφέρονται)
πὺς θα γίνεῖ
τὸ παιδί πολὺ καλὸ (: ὅσο το δυνατό
καλύτερο),
διδάσκοντάς το (: με το να διδάσκουν)
ὅτι τὸ ἓνα εἶναι δίκαιο,
τὸ ἄλλο (εἶναι) ἄδικο
καὶ αὐτό (εἶναι) καλὸ (: ωραίο),
τὸ ἄλλο (εἶναι) ἀσχημο (: απρεπές).
Καὶ μετὰ ἀπ' αὐτά,
ὅταν τα παιδιά φτάσουν
στην κατάλληλη ηλικία,
οἱ γονεῖς τα στέλνουν
στα σπίτια τῶν δασκάλων
(: στα σχολεῖα),
ὅπου οἱ δάσκαλοι τῆς γραφῆς καὶ τῆς
ἀνάγνωστος ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος
φροντίζουν
πὺς να μάθουν γράμματα
καὶ πὺς να καταλαβαίνουν
αὐτά που ἦταν γραμμένα,
καὶ οἱ δάσκαλοι τῆς μουσικῆς ἀπὸ τὸ
ἄλλο μέρος
προσπαθοῦν να τα κάμουν
πιο ἡμερα (: πιο πολιτισμένα)
με το να παίζουν λύρα (ἢ αυλό)
καὶ ἐξοικειώνουν τις ψυχές τῶν παιδιῶν
με το ρυθμὸ καὶ τὴν ἁρμονία.
Επιπλέον τα παιδιά
συχνάζουν στα γυμναστήρια
καὶ στις παλαίστρες,
ὅπου οἱ δάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς
κάνουν τα σώματά τους
καλύτερα (: πιο δυνατά),
για να μην ἀναγκάζονται
να δειλιάζουν (: να τρέμουν μπροστά
στον κίνδυνο)
ἐξαιτίας τῆς κακῆς σωματικῆς κατάστα-
σης.

Γραμματικά

1. **ἐν:** κύρια μονοσύλλαβη πρόθεση που συντάσσεται μόνο με δοτική.
2. **Ἀθήναις:** δοτ. πληθ. του πρωτόκλιτου κύριου ονόματος ἡ Ἀθήνα· απαντά συνήθως στον πληθ. αριθμό αἱ Ἀθῆναι.
3. **τοὺς παῖδας:** αιτ. πληθ. του τριτόκλιτου ουσ. ὁ παῖς (τοῦ παιδός).
4. **μετ' = μετά:** κύρια δισύλλαβη πρόθεση που εδώ συντάσσεται με γενική
5. **ἐπιμελείας:** γεν. εν. του πρωτόκλιτου ουσ. ἡ ἐπιμέλεια (τῆς ἐπιμελείας).
6. **διδάσκουσι:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **διδάσκω**, ἐδίδασκον, διδάξω, ἐδίδαξα, δεδίδαχα.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: δάσκαλος, δίδαγμα, αδίδακτος, δίδακτρα, αυτοδίδακτος, διδασκαλείο, δασκαλεύω, διδαχή, διδακτήριο.
7. **νουθετοῦσι:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **νουθετέω** -ῶ (= συμβουλεύω), ἐνουθέτουν, νουθετήσω, ἐνουθέτησα, νενουθέτηκα.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: νουθεσία, ανουθέτητος.
8. **πρῶτον:** χρονικό επίρρημα στον υπερθετικό βαθμό: **πρό, πρότερον, πρῶτον**.
9. **μέν:** αντιθετικός σύνδεσμος.
10. **καί:** συμπλεκτικός σύνδεσμος.
11. **τροφός:** ονομ. εν. του δευτερόκλιτου θηλ. ουσ. ἡ τροφός (τῆς τροφοῦ).
12. **μήτηρ:** ονομ. εν. του τριτόκλιτου θηλ. ουσ. ἡ μήτηρ (τῆς μητρός).
13. **παιδαγωγός:** ονομ. εν. του δευτερόκλιτου αρσ. ουσ. ὁ παιδαγωγός (τοῦ παιδαγωγοῦ).
14. **αὐτός:** ονομ. εν. στο αρσ. γένος της οριστικής αντωνυμίας **αὐτός, αὐτή, αὐτό** (= αὐτός ο ίδιος).
15. **ὁ πατήρ:** ονομ. εν. του τριτόκλιτου αρσ. ουσ. ὁ πατήρ (τοῦ πατρός).
16. **ἐπιμελοῦνται:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **ἐπιμελέομαι** -οῦμαι (= φροντίζω, ενδιαφέρομαι), ἐπεμελούμην, ἐπιμελήσομαι, ἐπιμεληθήσομαι, ἐπεμελησάμην, ἐπεμελήθην, ἐπιμεμέλημαι.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ἐπιμέλεια, ἐπιμελήτης, ἐπιμελητήριο, ἐπιμελής.
17. **δέλτιστος:** ονομ. εν. στο αρσ. γένος του υπερθετικού βαθμού του επιθέτου **ἀγαθός -ή, -όν** (= ἐνάρτεος).
ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: α) ὁ, ἡ ἀμείνων, τὸ ἀμεινον, ἄριστος, -η, -ον β) ὁ, ἡ, δελτίων, τὸ δέλτιον, δέλτιστος, -η, -ον γ) ὁ, ἡ κρεῖττων, τὸ κρεῖττον, κρᾶτιστος, -η, -ον δ) ὁ, ἡ, λῶων, τὸ λῶον - λῶστος, -η, -ον.
Με τον ὅρο **παραθετικά** εννοούμε το **συγκριτικό** και τον **υπερθετικό** βαθμό.
18. **γενήσεται:** γ' εν. πρόσ. οριστικής μέλλοντα του ρ. **γίγνομαι**, ἐγιγνόμεν, γενήσομαι, γενηθήσομαι, ἐγενόμην, γεγένημαι και γέγονα, ἐγεγενήμην και ἐγεγόνειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: γενιά, γένος, γονιός, πρόγονος, γνήσιος, ἐγγονος, μεταγενέστερος.
Για την κλίση των ρημάτων, βλ. σχετικό πίνακα στο τέλος του διδλίου μας.
19. **διδάσκοντες:** μετοχή ενεστώτα του ρ. **διδάσκω** στην ονομ. του πληθ. στο αρσ. γένος. Βλέπε και πιο πάνω το λήμμα **διδάσκουσι**.
20. **ὅτι:** ειδικός σύνδεσμος.
21. **τὸ μὲν – τὸ δέ:** το άρθρο **τὸ** εδώ ἔχει σημασία δεικτικής αντωνυμίας.
22. **δίκαιον:** ονομ. εν. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **δίκαιος, -αία, -ον**.
ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: δικαιοτέρος, -α, -ον, δικαιοτάτος, -η, -ον.
23. **ἄδικον:** ονομ. εν. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **ἄδικος, -ος, -ον**.

- 24. τόδε:** ονομ. εν. στο ουδ. γένος της δεικτικής αντωνυμίας **ὅδε, ἥδε, τόδε** (= αυτός εδώ, ο εξής, αυτός δα).
- 25. καλόν:** ονομ. εν. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **καλός, -ή, -όν**.
ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον – κάλλιστος, -η, -ον.
- 26. αἰσχρόν:** ονομ. εν. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **αἰσχρός, -ά, -όν**.
ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: ὁ, ἡ αἰσχίων, τὸ αἰσχιον, αἰσχιστος, -η, -ον.
- 27. ἐστί:** γ' εν. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **εἰμί** (= είμαι), ἦν και ἦ, ἔσομαι, ἐγενόμην, γέγονα, ἐγγόνειν. Ο ενεστώτας κλίνεται ως εξής: **εἰμί, εἶ, ἐστί(ν), ἐσμέν, ἐστέ, εἰσί(ν)**.
- 28. εἶτα:** χρονικό επίρρημα.
- 29. δέ:** αντιθετικός σύνδεσμος.
- 30. ἐπειδάν:** χρονικός σύνδεσμος.
- 31. εἰς:** κύρια μονοσύλλαβη πρόθεση που συντάσσεται μόνο με αιτιατική.
- 32. ἡλικίαν:** αιτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ ἡλικία** (τῆς ἡλικίας).
- 33. ἔλθωσιν:** γ' πληθ. πρόσ. υποτακτικής αορ. β' του ρ. **εἶμι ἢ ἔρχομαι**, ἦιν και ἦα, εἶμι, ἦλθον, ἐλήλυθα, ἐληλύθειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ἀπρόσιτος, ἰσθμός, εἰσιτήριον, ἰταμός (= θρασύς), ἐξιτήριον, προσιτός, ἐρχομός, ἀνεξιτήλος.
- 34. γονεῖς:** ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **ὁ γονεὺς** (τοῦ γονέως).
- 35. διδασκάλων:** γεν. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου ονόμ. **ὁ διδάσκαλος** (τοῦ διδασκάλου).
- 36. πέμπουσιν:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **πέμπω** (= στέλνω), ἔπεμπον, πέμπω, ἔπεμψα, πέπομφα, ἐπεπόμφειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: πομπός, πομπή, ψυχοπομπός, αποπομπή.
Για την κλίση των βαρύτονων αυτών ρημάτων, βλ. σχετικό πίνακα στο τέλος του βιβλίου μας.
- 37. ἔνθα:** τοπικό επίρρημα
- 38. οἱ γραμματισταί:** ονομ. εν. στο αρσ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ὁ γραμματιστής** (τοῦ γραμματιστοῦ).
- 39. γράμματα:** αιτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **τὸ γράμμα** (τοῦ γράμματος).
- 40. μάθωσιν:** γ' πληθ. πρόσ. υποτακτικής αορ. β' του ρ. **μανθάνω**, ἐμάνθανον, μαθήσομαι, ἔμαθον, μεμάθηκα, ἐμεμαθήκειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: μάθημα, μαθητής, μάθηση, πολυμαθής, μαθητός, ἀμάθητος, ἀμαθος, μαθητικός, μαθηματικός.
- 41. τὰ γεγραμμένα:** μετοχή παρακειμένου στην αιτ. πληθ. του ουδ. γένους του ρ. **γράφωμαι**, ἐγραφόμην, γράψομαι, γραφήσομαι, ἐγραψάμην, ἐγράφη, γέγραμμαι, ἐγεγράμην.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: γράμμα, γραφή, γραφικός, γραμμή, περιγραφή, περιγραφικός, διαγραφή, γραμματέας, γραμμικός, αντίγραφο, γράψιμο, ἀγράφτος.
- 42. ἐννοῶσι:** γ' πληθ. πρόσ. υποτακτικής ενεστώτα του ρ. **ἐννοέω-ῶ** (= αἰσθάνομαι, καταλαβαίνω), ἐνενόουν, ἐννοήσω, ἐνενόησα, ἐνενενόηκα, ἐνενενοήκειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: νόηση, ἐπινόηση, νόημα, νους, ἐννοια.
- 43. οἱ καθαρισταί:** ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ὁ καθαριστής** (τοῦ καθαριστοῦ).
- 44. καθαρίζειν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **καθαρίζω** (= παίζω την κιθάρα ή άλλο μουσικό όργανο), ἀόρ. ἐκθαρίσα.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: καθαριστής.
- 45. ἡμερωτέρους:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του συγκριτικού βαθμού του επιθέτου **ἡμερος, -ος** και **-α, -ον**.
ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: ἡμερώτερος, -α, -ον, ἡμερώτατος, -η, -ον.
- 46. αὐτούς:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος της επαληπτικής αντωνυμίας **αὐτός, -ή, -ό**.

- 47. ποιεῖν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **ποιέω-ῶ** (= πράττω, κάνω), ἐποίουν, ποιήσω, ἐποίησα, πεποίηκα, ἐπεποιήκειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ποίηση, ποίημα, ποιητής, παραποίηση, ποιητικός, προσποιούμαι, προσποίηση, μεταποιώ, μεταποίηση, προσποιητός, περιποιούμαι, περιποίηση, περιποιητικός, ποιητικός, αποποιούμαι, αποποίηση, εκποίηση, αντιποίηση, χειροποίησης.
- 48. πειρῶντα:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **πειράομαι -ῶμαι** (= προσπαθώ), ἐπειρώμην, πειράσομαι, πειραθήσομαι, ἐπειρασάμην, ἐπειράθην, πεπείραμαι.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: πείραμα, απείραχτος, πειραχτήρι, πειρασμός.
- 49. τὰς ψυχὰς:** αιτ. πληθ. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ ψυχὴ** (τῆς ψυχῆς).
- 50. πρός:** κύρια μονοσύλλαβη πρόθεση.
- 51. τὸν ῥυθμόν:** αιτ. εν. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. **ὁ ῥυθμός** (τοῦ ῥυθμοῦ).
- 52. τὴν ἁρμονίαν:** αιτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ ἁρμονία** (τῆς ἁρμονίας).
- 53. οἰκειοῦσι:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **οἰκείω -ῶ** (= ἐξοικειώνω), ἀόρ. ᾤκείωσα.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: εξοικείωση.
- 54. γυμνασίους:** δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. **τὸ γυμνάσιον** (τοῦ γυμνασίου).
- 55. παλαίστραις:** δοτ. πληθ. στο θηλ. γένος

του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ παλαίστρα** (τῆς παλαίστρας).

- 56. φοιτῶσιν:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **φοιτάω -ῶ** (= συχνάζω κάπου), ἐφοίτων, φοιτήσω, ἐφοίτησα, πεφοίτηκα.
- 57. οἱ παιδοτρίβαι:** ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ὁ παιδοτρίβης** (τοῦ παιδοτρίβου).
- 58. δελτίω** (= δελτίονα): αιτ. πληθ. στο ουδ. γένος του συγκριτικού βαθμού του επιθέτου **ἀγαθός, ἥ, ὄν.** Για τα παραθετικά του δλέπε πιο πάνω.
- 59. τὰ σώματα:** αιτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **τὸ σῶμα** (τοῦ σώματος).
- 60. ποιοῦσι:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **ποιέω -ῶ.** Για το ρήμα αυτό, δλέπε πιο πάνω το λήμμα **ποιεῖν**.
- 61. ἵνα:** τελικός σύνδεσμος.
- 62. ἀναγκάζονται:** γ' πληθ. πρόσ. υποτακτικής ενεστώτα του ρ. **ἀναγκάζομαι**, ἤναγκαζόμην, ἀναγκασθήσομαι, ἤναγκασθην, ἤνάγκασμαι.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ανάγκη, αναγκαστικός, εξαναγκασμός.
- 63. ἀποδελιᾷν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **ἀποδελιάω -ῶ** (= δελιάζω), -, ἀποδελιάσω, ἀποδελίασα, ἀποδεδελίακα.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: δελία, δειλός.
- 64. πονηρίαν:** αιτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ πονηρία** (τῆς πονηρίας).

Ετυμολογικά

ἐπιμέλεια < ἐπιμελής < ἐπὶ + μέλομαι
νουθετέω -ῶ < νοῦς + τίθημι
τροφός < τρέφω
παιδαγωγός < παῖς + ἄγω
δίκαιος < δίκη
ἄδικος < ἄ- στερ. + δίκη

αἰσχρός < αἷσχος
ἐπιδάν < ἐπειδὴ + ἄν
γονεὺς < γίγνομαι
γραμματιστής < γραμματίζω
γράμμα < γράφω
ἐννοέω -ῶ < ἐν + νοῶ

κιθαριστής < κιθαρίζω
 πειράομαι -ῶμαι < πεῖρα
 ψυχὴ < ψύχω
 ἄρμονία < ἁρμόζω
 οἰκειόω-ῶ < οἰκείομαι

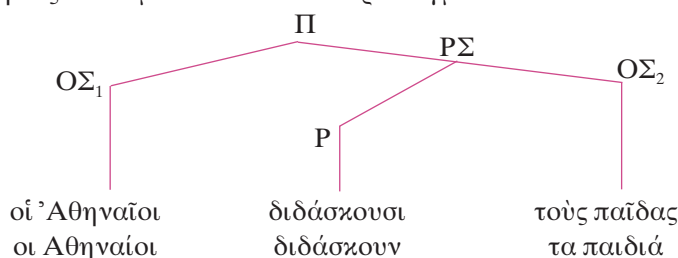
παλαίστρα < παλαίω
 παιδοτριβή < παῖς + τριβήναι τοῦ τρι-
 βώ
 ἀποδειλιάω -ῶ < ἀπό + δειλιάω
 πονηρία < πονηρός

Χρονικές αντικαταστάσεις *

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
διδάσκουσι	ἐδίδασκον	διδάξουσιν	ἐδίδαξαν	δεδίδαχαι	—
νουθετοῦσι	ἐνουθέτουν	νουθετήσουσι	ἐνουθέτησαν	νεனுθετήκασιν	—
ἐστί(ν)	ἦν	ἔσται	ἐγένετο	γέγονε(ν)	ἐγεγόνει
πέμπουσιν(ν)	ἔπεμπον	πέμψουσιν(ν)	ἔπεμψαν	πεπόμφασιν(ν)	ἐπεπόμφεσαν
ποιεῖν		ποιήσιν	ποιήσαι	πεποιηκέναι	
φοιτῶσι(ν)	ἐφοίτων	φοιτήσουσι(ν)	ἐφοίτησαν	πεφοιτήκασιν(ν)	—
ποιοῦσι	ἐποίουν	ποιήσουσι	ἐποίησαν	πεποιήκασιν	ἐπεποιήκεσαν

Θεωρία συντακτικού **

- Κάθε απλή πρόταση αποτελείται από ένα ονοματικό σύνολο (ΟΣ) και ένα ρηματικό σύνολο (ΡΣ). Το ονοματικό σύνολο δρῖσκεται κατά κανόνα στην ονομαστική πτώση και είναι το υποκείμενο των ρημάτων τόσο στην αρχαία όσο και στη νέα ελληνική. Ας λάβουμε το ακόλουθο παράδειγμα:

* Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο, στην Α' τάξη διδάσκονται τα βαρύτερα ρήματα ενεργητικής και μέσης φωνής στην οριστική, στα απαρέμφατα και στις μετοχές, καθώς και η οριστική του ρήματος **εἰμί**. Συνεπώς, δεν μπορούμε να ασχοληθούμε με εγκλιτικές αντικαταστάσεις. Αλλά και από τις χρονικές αντικαταστάσεις θα αναγράψουμε τις πιο απλές και τις πιο βασικές, προκειμένου να έχουν οι μαθητές μια γενική ιδέα από τις πρώτες κιόλας ενότητες.

** Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο, λίγα στοιχεία συντακτικού διδάσκονται στις ενότητες 11, 12, 13 και 17. Επειδή όμως η σημασία των φράσεων και των προτάσεων γίνεται περισσότερο κατανοητή με τη γνώση βασικών στοιχείων της σύνταξης, κρίνουμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε στους μαθητές από την ενότητα αυτή λίγα απλά συντακτικά φαινόμενα, χωρίς να επιμείνουμε σε λεπτομέρειες και χωρίς να επεκταθούμε σε στοιχεία που δε διδάσκονται στην τάξη αυτή.

Στο παραπάνω κλαδικό διάγραμμα είναι οφθαλμοφανές ότι το ΟΣ₁ είναι το υποκείμενο της απλής αυτής πρότασης κρίσης, ενώ το ΟΣ₂, που αποτελεί στοιχείο του ρηματικού συνόλου (ΡΣ), είναι το αντικείμενο του ρήματος (Ρ) **διδάσκουσι** (ν.ε. διδάσκουν).

Υποκείμενο, λοιπόν, μιας πρότασης είναι το ουσιαστικό (ή οτιδήποτε ισοδυναμεί με ουσιαστικό), για το οποίο γίνεται λόγος σ' αυτή. Το **ρήμα** δηλώνει γενικά ότι το υποκείμενο ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

Το **αντικείμενο** αποτελεί συμπλήρωμα της έννοιας των μεταβατικών ρημάτων και δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα, στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια του υποκειμένου.

Για να δρούμε τη λειτουργία των κύριων όρων της παραπάνω απλής πρότασης κρίσης κάνουμε τις εξής ερωτήσεις:

α. **Τι κάνουν οι Αθηναίοι;**

Απάντηση: διδάσκουσι → ρήμα

β. **Ποιοι διδάσκουσι;**

Απάντηση: οἱ Ἀθηναῖοι → υποκείμενο

γ. **Ποιους διδάσκουν οι Αθηναίοι;**

Απάντηση: τοὺς παῖδας → αντικείμενο

Στοιχεία συντακτικού της ενότητας

1. **τοὺς παῖδας:** αντικ. στα ρ. διδάσκουσι – νουθετοῦσι με υποκ. το ενν. οἱ Ἀθηναῖοι.
2. **τροφὸς – μήτηρ – παιδαγωγὸς – πατήρ:** υποκ. του ρ. ἐπιμελοῦνται.
3. **ὁ παῖς:** υποκ. στο συνδετικό ρ. γενήσεται με κατηγορούμενο το βέλτιστος.
4. **διδάσκοντες:** επιρρηματική τροπική μετοχή.
5. **τὸ μὲν – τὸ δὲ – τότε μὲν – τότε δέ:** υποκ. στο συνδετικό ρ. ἐστὶ (τα άρθρα εδώ έχουν σημασία δεικτικής αντωνυμίας) με κατηγορούμενα τα δίκαιον, ἄδικον, καλόν, αἰσχρόν.
6. **οἱ παῖδες:** υποκ. του ρ. ἔλθωσιν.
7. **οἱ γονεῖς:** υποκ. του ρ. πέμπουσιν. Το εἰς διδασκάλων = εἰς οἴκους διδασκάλων. Η μονοσύλλαβη κύρια πρόθεση εἰς συντάσσεται μόνο με αιτιατική.
8. **οἱ γραμματισταί:** υποκ. του ρ. ἐπιμελοῦνται.
9. **γράμματα:** αντικ. στο ρ. μάθωσιν με υποκ. το οἱ παῖδες.
10. **οἱ καθαρισταί:** υποκ. του ρ. πειρῶνται με αντικ. το τελικό απαρ. ποιεῖν. Υποκ. του ποιεῖν είναι το οἱ καθαρισταί (ταυτοπροσωπία) και αντικ. το αὐτούς.
11. **τὰς ψυχάς:** αντικ. στο ρ. οἰκιοῦσι.
12. **οἱ παῖδες:** υποκ. του ρ. φοιτῶσιν.
13. **οἱ παιδοτρίβαι:** υποκ. του ρ. ποιοῦσι με αντικ. τὰ σώματα.
14. **ἀποδειλιᾶν:** τελικό απαρ. ως αντικ. του ρ. ἀναγκάζονται με υποκ. το ενν. οἱ παῖδες (ταυτοπροσωπία).

Πραγματολογικά, ερμηνευτικά, ιδεολογικά, αισθητικά

1. **Πλάτων** (427-347 π.Χ.): ένας από τους μεγαλύτερους και σπουδαιότερους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους. Ο πατέρας του λεγόταν *Αρίστων* και η μητέρα του *Περικτιόνη*. Το αρχικό του όνομα δεν ήταν Πλάτων, αλλά *Αριστοκλής*. Ονομάστηκε **Πλάτων**, γιατί είχε πλατύ μέτωπο και στήθος.

Οι γονείς του ήταν αρκετά εύποροι. Ως εύπορος και γιος επιφανούς αθηναϊκής οικογένειας έτυχε επιμελημένης αγωγής και μόρφωσης. Φαίνεται ότι στη νεανική του ηλικία στράφηκε προς την ποίηση, την οποία όμως γρήγορα εγκατέλειψε, όταν σε ηλικία είκοσι ετών γνωρίστηκε με το φιλόσοφο Σωκράτη.

Ταξίδεψε σε πολλές περιοχές του τότε γνωστού κόσμου, όπως στην Αίγυπτο, τη Σικελία, την Ιταλία, την Κυρήνη. Στην Κάτω Ιταλία γνώρισε τους Πυθαγορείους, στη Σικελία τον ευγενή νεανία Δίωνα που είχε συγγενικούς δεσμούς με τον τύραννο Διονύσιο.

Σώζονται 37 συγγράμματα του Πλάτωνα. Όλα είναι σε διαλογική μορφή, εκτός από την *Ἀπολογία*. Βασικό πρόσωπο στα διαλογικά του έργα, που τα συνέγραψε και τα δίδαξε στη σχολή του, την *Ακαδημία*, είναι ο Σωκράτης. Βασική καινοτομία στη φιλοσοφία του Πλάτωνα είναι οι *ιδέες*, οι αιώνιοι και ακατάλυτοι τύποι των όντων, που μόνο με τη λογική μπορεί να γίνουν κατανοητές.

Από τα έργα του σημειώνουμε εδώ τα εξής: *Ἀπολογία*, *Κρίτων*, *Γοργίας*, *Κρατύλος*, *Μενέξενος*, *Συμπόσιον*, *Φαίδων*, *Φαῖδρος*, *Θεαίτητος*, *Παρμενίδης*, *Πολιτεία*, *Νόμοι*, *Κριτίας*, *Θεάγης*, *Πρωταγόρας*, *Λάχης* κ.ά.

2. **Πρωταγόρας** (περίπου 485-411 π.Χ.): καταγόταν από τα Ἀδδηρα και υπήρξε ο μεγαλύτερος σοφιστής της αρχαιότητας. Στο ομώνυμο έργο του Πλάτωνα παρουσιάζεται ο Πρωταγόρας να διακηρύττει ευθαρσώς ότι ήταν σοφιστής και ότι η επαγγελματική του ενασχόληση συνίστατο στο να μορφώνει τους ανθρώπους.

Νωρίς εγκατέλειψε την ιδιαίτερη πατρίδα του και επισκεπτόταν τις διάφορες πόλεις ασκώντας το επάγγελμα του σοφιστή. Από την άσκηση του επαγγέλματός του ο Πρωταγόρας απέκτησε πολλά πλούτη.

Στην Αθήνα έφθασε λίγο ύστερα από τα μέσα του 5ου αιώνα, όταν ο Περικλής είχε εξαποστείλει αθηναϊκή αποικία στους Θουρίους της Κάτω Ιταλίας (περίπου το 444 π.Χ.). Τότε ο Περικλής του ανέθεσε να συγγράψει σύνταγμα για την αποικία των Θουρίων.

Γνωρίστηκε με το σοφιστή Ιππία τον Ηλείο και τον ποιητή Ευριπίδη. Ο Πρωταγόρας παρέμεινε στην Αθήνα για πολλά χρόνια διδάσκοντας τους νέους αντί αδράς αμοιβής. Τελικά όμως κατηγορήθηκε ως άθεος εξαιτίας των όσων έγραφε στο έργο του *Περὶ Θεῶν* και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την πόλη. Πλέοντας προς τη Σικελία το πλοίο του ναυάγησε και ο σοφιστής πνίγηκε.

Υπήρξε λαμπρός διδάσκαλος της ρητορικής τέχνης.

3. Στο κείμενο αυτό περιγράφεται η αγωγή των παιδιών στην αρχαία Αθήνα. Το εκπαιδευτικό σύστημα των Αθηνών του 5ου π.Χ. αιώνα δεν είχε αυστηρώς προκαθορισμένα όρια και ήταν θέμα ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Η εκπαίδευση και η

αγωγή των παιδιών άρχιζε από πολύ μικρή ηλικία. Η πολιτεία μπορούσε μόνο να ελέγξει τη διαγωγή τους.

4. **διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσιν** (ενν. οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες): οι σπουδαῖοι πολιτικοὶ ἄντρες αρχίζουν να διδάσκουν και να συμβουλεύουν τα παιδιά τους, όταν αυτά είναι ακόμη σε πολύ μικρή ηλικία.
5. **καὶ τροφός καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγός καὶ αὐτός ὁ πατήρ**: πολυσύνδετο σχήμα. Είναι εδώ σαφές ότι πολλοὶ φορεῖς εμπλέκονται στην ὅλη εκπαιδευτική διαδικασία. Ἡ τροφός (= παραμάννα), ο παιδαγωγός και οι γονεῖς εἶναι μεταξύ εκείνων που επιμελούνται και φροντίζουν για την ηθική κυρίως μόρφωση των νέων.
6. **τροφός**: οι *τροφοὶ* (ἀπὸ το ρ. *τρέφω*) ἦταν δούλες ἢ ελεύθερες φτωχές γυναῖκες που δοιοθούσαν τη μητέρα στην ανατροφή των παιδιών της κατὰ την προσχολική κυρίως ηλικία (μέχρι το ἔκτο ἢ ἑβδομο ἔτος). Ἡ τροφός που αναλαμβάνει το θηλασμό των βρεφών ονομάζεται ειδικότερα **τίθη**, ενώ αὐτή που φρόντιζε για την τροφή και την περιποίηση γενικά των παιδιών κατὰ τα τελευταῖα ἔτη της προσχολικής μέχρι και το τέλος της παιδικῆς ηλικίας λεγόταν **τιθήνη** ἢ **τροφός**.
7. **παιδαγωγός**: ο παιδαγωγός (ἀπὸ το *παῖς* + *ἄγω*) ἦταν κυρίως δούλος και συνόδευε τα παιδιά του κυρίου του ἀπὸ το σπίτι στο σχολεῖο και ἀντίστροφα. Ἦταν ο φύλακας και επιτηρητής των παιδιών, τα οποία δίδασκε, συμβούλευε και καθοδηγοῦσε σε κάθε περίπτωση. Μποροῦσε μάλιστα και να χτυπήσει με τη βέργα το παιδί για φρονηματισμό, όταν αὐτό ἔκανε αταξίες.
8. **Τὸ μὲν – τὸ δέ**: ἄρθρα με σημασία δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν.
9. **δίκαιον – ἄδικον, καλὸν – αἰσχρόν**: ἀντιθέσεις.
10. **εἰς διδασκάλων = εἰς οἴκους διδασκάλων**.
11. **οἱ μὲν γραμματιστὰὶ ἐπιμελοῦνται ὅπως γράμματα μάθωσι**: ο γραμματιστὴς δίδασκε κυρίως τα γράμματα, δηλαδή ἀνάγνωση, γραφή και ἀριθμητική. Παράλληλα μεριμνοῦσε και για την ηθική διάπλαση των παιδιών.
12. **οἱ κιθαρισταί**: ο κιθαριστὴς δίδασκε μουσική, δηλαδή την τέχνη του αὐλοῦ και της λύρας, τραγοῦδι κ.ά.
13. **παιδοτρίβαι**: ο παιδοτρίβης εἶναι ο δάσκαλος της γυμναστικής. Ἡ **παλαίστρα** εἶναι ἓνα τετράγωνο γήπεδο, που περιτριγυριζόταν ἀπὸ τοίχους. Τα **γυμνάσια** ἦταν δημόσια γυμναστήρια για τη σωματική ἀσκήση των εφήβων.
14. Πρέπει να συμπληρώσουμε ότι την ἀνώτερη ἐκπαίδευση εἶχαν ἀναλάβει οι σοφιστές, οι φιλόσοφοι και οι ρητοροδιδάσκαλοι.

Θεματικό κέντρο

Ἡ αγωγή και η μόρφωση των παιδιῶν της Αθήνας κατὰ τον 5ο π.Χ. αἰῶνα.

Νοηματική απόδοση του κειμένου

Ιδεώδες των Αθηναίων ήταν να καταστήσουν τους νέους «καλούς κάγαθους». Για να πετύχουν αυτό το ιδεώδες, πολλοί φορείς εμπλέκονταν στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία. Οι σπουδαίοι πολιτικοί άντρες δεν παύουν να διδάσκουν και να συμβουλεύουν τα παιδιά τους. Κύριοι φορείς της αγωγής κατά την προσχολική ηλικία ήταν οι γονείς, η τροφός και ο παιδαγωγός, που συμβουλεύουν το παιδί σχετικά με το τι είναι δίκαιο, ωραίο και όσιο.

Από το 6ο ή 7ο έτος οι Αθηναίοι έστελναν τα παιδιά τους στα σχολεία και παράγελναν στους δασκάλους να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στη διαγωγή. Δάσκαλοι των παιδιών ήταν οι γραμματιστές, οι κιθαριστές και οι παιδοτρίβες. Οι γραμματιστές μάθαιναν τα παιδιά γραφή, ανάγνωση και αριθμητική, οι κιθαριστές δίδασκαν μουσική και τραγούδι και οι παιδοτρίβες γύμναζαν τα παιδιά για να έχουν γερό σώμα και να μη δειλιάζουν μπροστά στους πολεμικούς κινδύνους.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1 Ποιοι είχαν την ευθύνη για τα πρώτα στάδια της αγωγής των παιδιών στην αρχαία Αθήνα;

Απάντηση

Η εκπαίδευση και η αγωγή των παιδιών στην αρχαία Αθήνα άρχιζε από πολύ μικρή ηλικία. Στα πρώτα στάδια της αγωγής τους εμπλέκονταν πολλοί φορείς. Κατά την προσχολική ηλικία, δηλαδή μέχρι το 6ο ή 7ο έτος, την αγωγή των παιδιών ασκούσαν οι γονείς, η τροφός και ο παιδαγωγός. Η τροφός βοηθούσε τη μητέρα στην ανατροφή των παιδιών της, ο παιδαγωγός συμβούλευε τα παιδιά και τα οδηγούσε στο σχολείο.

Μετά το 6ο ή 7ο έτος, τα παιδιά πήγαιναν στα σπίτια των δασκάλων, όπου μάθαιναν γράμματα (= γραφή και ανάγνωση), μουσική και ασκούσαν στα γυμναστήρια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εκπαίδευση και η διαπαιδαγώγηση των νέων ενδιέφερε, βέβαια, την επίσημη πολιτεία, δεν ήταν όμως δικό της μέλημα, αλλά είχε αφεθεί στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Η πολιτεία μπορούσε μόνο να ελέγξει τη διαγωγή και τη συμπεριφορά των παιδιών.

2 Σε ποια σχολεία φοιτούσαν οι μικροί Αθηναίοι, από ποιες ειδικότητες δασκάλων εκπαιδεύονταν και τι μάθαιναν από τον καθένα;

Απάντηση

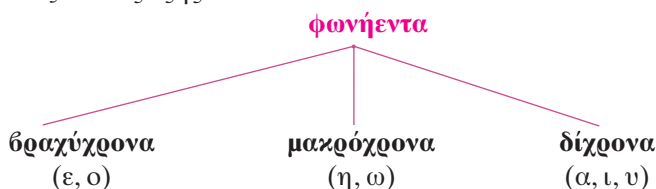
- α. Από το 7ο έτος τα παιδιά πήγαιναν στα σπίτια των δασκάλων. Δεν υπήρχαν δημόσια οργανωμένα σχολεία, όπως τα εννοούμε σήμερα. Πήγαιναν ακόμη στα γυμναστήρια και στις παλαιστροές για τη σωματική τους άσκηση.
- β. Τρεις ήταν οι ειδικότητες των δασκάλων, που αναλάμβαναν τη μόρφωση των παιδιών (των αγοριών): ο γραμματιστής, ο κιθαριστής και ο παιδοτρίβης.

γ. Από το γραμματιστή τα παιδιά μάθαιναν γράμματα, δηλαδή γραφή, ανάγνωση και αριθμητική και από τον κιθαριστή μάθαιναν μουσική και τραγούδι. Τέλος, ο παιδοτρίδης δίδασκε γυμναστική.

Γ. ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τα **φωνήματα** ή οι **φθόγγοι** της α.ε. παριστάνονται με 24 γράμματα, που διαιρούνται σε **φωνήεντα** και σε **σύμφωνα**.

Τα φωνήεντα διακρίνονται σε **βραχύχρονα**, **μακρόχρονα** ή **μακρά** και **δίχρονα**. Αυτό απεικονίζεται ως εξής:

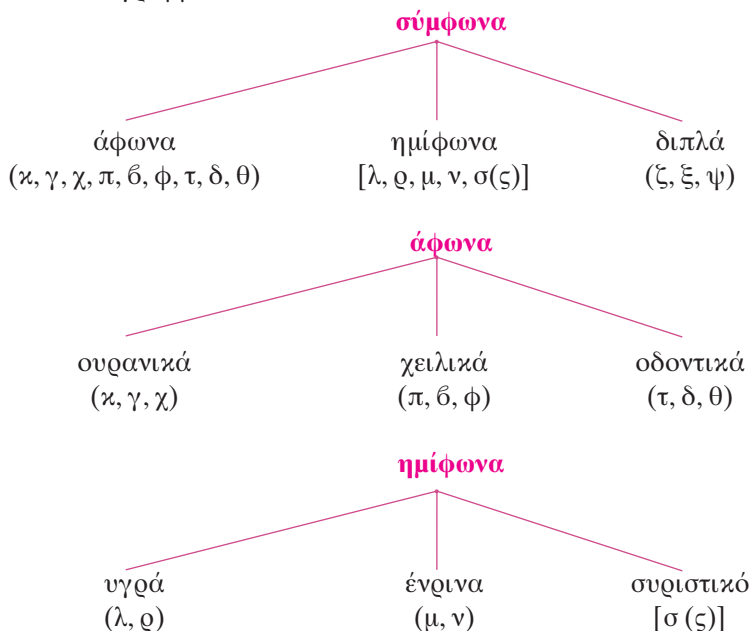

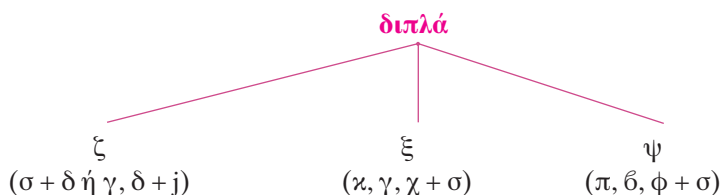
Τα **σύμφωνα** διαιρούνται σε **άφωνα**, **ημίφωνα** και **διπλά**.

Τα **άφωνα** με τη σειρά τους υποδιαιρούνται σε **ουρανικά**, **χειλικά** και **οδοντικά**.

Τα **ημίφωνα** υποδιαιρούνται και αυτά σε **υγρά**, **ένρινα** και το **συριστικό σ(ς)**.

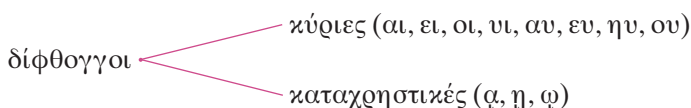
Σχηματικά, η παραπάνω διαίρεση των συμφώνων μπορεί να παρασταθεί με τα ακόλουθα διαγράμματα:

Δίφθογγοι

Οι δίφθογγοι αποτελούνται από δύο συνεχόμενα φωνήεντα που προφέρονται γρήγορα σε μια συλλαβή. Οι δίφθογγοι διακρίνονται σε κύριες και καταχρηστικές, όπως δείχνει το ακόλουθο διάγραμμα:

Το πρώτο φωνήεν της διφθόγγου λέγεται **κύριος φθόγγος** ή **προτακτικό φωνήεν** και αποτελεί τον πραγματικό φορέα της συλλαβής, ενώ το δεύτερο φωνήεν ονομάζεται **υποτακτικό** και συμπροφέρεται ως ημίφωνο.

Το **ι** κάτω από τον κύριο φθόγγο των καταχρηστικών διφθόγγων λέγεται **υπογεγραμμένο ιώτα** και προφερόταν στους αρχαίους χρόνους ως ημίφωνος φθόγγος.

Όλες οι δίφθογγες είναι μακρόχρονες, εκτός από τις **αι** και **οι**, όταν βρίσκονται στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης. Κατ' εξαίρεση, οι **αι** και **οι** είναι μακρόχρονες, παρόλο που βρίσκονται στο τέλος των λέξεων, στην κατάληξη της ευκτικής έγκλισης των ρημάτων και στο τέλος επιρρημάτων και επιφωνμάτων.

Απάντηση στην άσκηση του σχολικού βιβλίου

Να σημειώσετε επάνω από τις συλλαβές των παρακάτω λέξεων το σημείο – για τις μακρόχρονες και το σημείο ^υ για τις βραχύχρονες: ζω-ή, ή-δη (= η νεότητα), ή-δέ-ως (= με ευχαρίστηση), κοι-νός, κρό-τος, νω-θρός, νό-μος, οϊ-ω-νός (μαντικό πτηνό ή σημείο), μή-τηρ, παϊ-δες, γο-νεῖς, πρῶ-τον.

Απάντηση

ζῶ-ή, ἡ̣-δῆ̣, ἡ̣-δέ̣-ῶ̣ς, κοι̣-νός, κρό̣-τος, νῶ̣-θρός, νό̣-μος, οἶ̣-ῶ̣-νός, μῆ̣-τῆρ, παῖ̣-δες, γο̣-νεῖς, πρῶ̣-τὸν.

Γνωμικό

Βακτηρία γάρ ἐστι παιδεία δίου.

Μένανδρος, *Γνώμαι Μονόστιχοι*

Η παιδεία είναι στήριγμα στη ζωή.

ΕΛΕΓΧΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ*

1. Ποιο ήταν το ιδεώδες των νέων στην αρχαία Αθήνα;
2. Τι γνωρίζετε για τον Πλάτωνα;
3. Ποιες ήταν οι τροφοί και ποιο το έργο τους;
4. Ποιος ήταν ο παιδαγωγός και ποιο το έργο του;
5. Τι ήταν η μεγαλογράμματη ή κεφαλαιογράμματη γραφή;
6. Να γράψετε τις επόμενες δύο φράσεις με μικρά γράμματα και να ξεχωρίσετε τις λέξεις μεταξύ τους:
α. ΜΕΘΗΜΩΝΟΘΕΟΣ
β. ΕΦΟΠΛΟΥΛΟΓΧΗΝ
7. Σε τι διαφέρουν ως προς την προφορά τα βραχύχρονα από τα μακρόχρονα φωνήεντα; Η νεοελληνική έχει μακρόχρονα φωνήεντα;
8. Ο φθόγγος ζ της νεοελληνικής σε τι διαφέρει από το φθόγγο (ή φώνημα) ζ της αρχαίας ελληνικής;
9. Να σχηματίσετε τα παρακάτω σύνθετα κάνοντας τις κατάλληλες τροπές των συμφώνων:
α. ἐν + παίζω =
β. ἐν + γράφω =
γ. ἐν + μένω =
δ. σὺν + πιέζω =
ε. πᾶν + βασιλεὺς =
στ. ὑπὸ + ἵσταμαι =
ζ. ὑπὸ + ἀρπαγή =
10. Να σχηματίσετε τα παρακάτω σύνθετα σύμφωνα με το πρώτο παράδειγμα:
α. ἐπὶ + γράφω = ἐπιγράφω
β. ἀπὸ + ἵσταμαι =
γ. κατὰ + ἵσταμαι =
δ. ὑπὸ + ἡγοῦμαι =
ε. κατὰ + ἰκετεύω =
στ. πρὸ + ἡγοῦμαι =
11. Στη νεοελληνική φράση «το μέλλον είναι αόρατον» η σωστή σημασία της λέξης *αόρατον* είναι

* Οι απαντήσεις στο *Ελέγχω τις γνώσεις μου* δρίσκονται στο τέλος του διδλίου.

α. απροσδιόριστο

δ. αόριστο

β. άυλο

ε. κάτι που δεν μπορεί κανείς να το δει, άγνωστο

γ. ανέκφραστο

12. Από τα συνθετικά που παρατίθενται να γράψετε την αντίστοιχη σύνθετη λέξη:

α. μετά + έπόμενος =

δ. έπι + ήσυχάζω =

β. κατά + άπτομαι =

ε. κατά + ιδρύω =

γ. κατά + έδρα =

στ. άπό + όρμή =

13. Να γράψετε τη σωστή προφορά των παρακάτω φράσεων μετά την αποβολή (έκθλιψη) του τελικού φωνήεντος της πρώτης λέξης:

α. έπι όρου ζωής

δ. ό κατά ύλην άρμόδιος ύπουργός

β. ό Κύριος μετά ήμών

ε. έπι ένός ζυγοϋ

γ. άπό ής στιγμής

στ. κατά έξιν

14. Από τη συγχώνευση ποιων φθόγγων προήλθε το αρχαίο ξ;

15. Από τη συγχώνευση ποιων φθόγγων προήλθε το αρχαίο ψ;

16. Ποια είναι τα χειλικά, τα ουρανικά και τα οδοντικά σύμφωνα;

17. Ποια είναι τα ψιλόπνοα, τα δασύπνοα και τα μέσα σύμφωνα;

18. Ποια είναι τα υγρά και τα ένρινα σύμφωνα;

19. Ποια είναι τα μακρόχρονα και ποια τα βραχύχρονα φωνήεντα;

20. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α στήλης με τις σημασίες τους στη Β στήλη:

A	B
1. έπιμελοϋμαι	α. άριστος
2. βέλτιστος	β. κάνω
3. έπειδάν	γ. προσπαθώ
4. ένθα	δ. φροντίζω
5. πέμπω	ε. περνώ τον καιρό μου
6. ποιῶ	στ. όπου
7. φοιτῶ	ζ. στέλνω
8. πειρῶμαι	η. όταν

21. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων και προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο των λέξεων που δίνονται σε παρένθεση:

α. Οί Ἀθηναῖοι τοῦς (παῖς) διδάσκουσιν.

β. Οἱ παῖδες ἐν (παλαιστρα, πληθ. αριθμ.) φοιτῶσιν.

γ. Οἱ καθαρισται τάς (ψυχή, πληθ. αριθμ.) τῶν παιδων.

22. Να αποδώσετε στην αρχαία ελληνική τις ακόλουθες νεοελληνικές φράσεις:

α. Οι Αθηναίοι συμβουλεύουν τα παιδιά.

β. Οι γονεῖς στέλνουν τα παιδιά στα σπίτια των δασκάλων.

γ. Εξαιτίας της κακής σωματικής κατάστασης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

- 1 Τοὺς δὲ Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ἐπὶ ὠνητοῖς οὐδὲ μισθοῖς ἐποιήσατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδ' ἐξῆν ἑκάστῳ τρέφειν οὐδὲ παιδεύειν ὡς ἐδούλετο τὸν νιόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἑπταετείς γενομένους παραλαμβάνων αὐτοὺς εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων εἴθιζε συμπαίζειν καὶ συσχολάζειν.

Πλούταρχος, *Λυκοῦργος* 16.4-5

Λεξιλόγιο

ὠνητός, -ή, -όν	αγορασμένος
μίσθιος, α και -ος, -ον	μισθωμένος, μισθωτός, έμμισθος
ποιέομαι -οὔμαι	κάνω, ορίζω
ἔξεστι	εἶναι δυνατό, επιτρέπεται
ἕκαστος, -η, -ον	καθένας
τρέφω	ανατρέφω
παιδεύω	εκπαιδεύω
δούλομαι	θέλω
εὐθὺς	αμέσως, μόλις
ἑπταετής, -ής, -ές	εφτά ετών
ἀγέλη	λόχος
καταλοχίζω	κατανέμω σε λόχους
σύννομος, -ος, -ον	αυτός που εἶναι μαζί με άλλους· ως ουσιαστικό δηλώνει το σύντροφο, τον εταίρο
μετ' ἀλλήλων	μεταξύ τους
εἴθιζω	συνηθίζω, κάνω κάποιον να συνηθίσει
συμπαίζω	παίζω μαζί με κάποιον
συσχολάζω	περνῶ τον καιρό μου ομαδικά

Μετάφραση στη νεοελληνική

Κείμενο

Λυκοῦργος δὲ
οὐκ ἐποιήσατο
τοὺς παῖδας Σπαρτιατῶν
ἐπὶ ὠνητοῖς
οὐδὲ μισθοῖς παιδαγωγοῖς,
οὐδ' ἐξῆν ἑκάστῳ
τρέφειν οὐδὲ παιδεύειν
τὸν νιόν ὡς ἐδούλετο,
ἀλλὰ πάντας

Μετάφραση

Ο Λυκοῦργος λοιπόν
δεν ὀρίσει (: δεν επέτρεπε)
τα παιδιά των Σπαρτιτῶν
να ἔχουν αγορασμένους
ἢ έμμισθους παιδαγωγούς,
οὔτε ἦταν δυνατό στον καθένα
να ανατρέφει και να εκπαιδεύει
το γιο του ὅπως ἠθελε,
ἀλλὰ ὅλα τα αρσενικά παιδιά

εὐθὺς γενομένους ἑπταετείς
παραλαμβάνων αὐτοὺς
κατελόχιζε εἰς ἀγέλας,

καὶ ποιῶν συννόμους
καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων
εἵθιζε συμπαίζειν
καὶ συσχολάζειν.

αμέσως μόλις γίνονταν εφτά ετών,
αφού τα έπαιρνε ο ίδιος,
τα κατένεμε σε λόχους
(: τα κατέτασσε σε ομάδες),
και κάνοντάς τα εταίρους
και συντρόφους μεταξύ τους
τα συνήθιζε να παίζουν μαζί
και να περνούν τον καιρό τους ομαδικά.

Γραμματικά

- 1. Σπαρτιατών:** γεν. πληθ. στο αρσ. γένος του πρωτόκλιτου κύριου ονόμ. **ὁ Σπαρτιάτης** (τοῦ Σπαρτιάτου).
- 2. παῖδας:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **ὁ παῖς** (τοῦ παιδός).
- 3. ὄνητοις:** δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου ρηματικού επιθέτου **ὄνητός, -ή, -ὸν** (= αὐτός που μπορεί να αγοραστεί, αὐτόν που μπορεί κανείς να αγοράσει, αγοραστός).
- 4. μισθίοις:** δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **μισθιος, -ος** και **-α, -ον** (= μισθωμένος, μισθωτός).
- 5. ἐποιήσατο:** γ' εν. πρόσ. οριστικής αορ. του ρ. **ποιέομαι -οῦμαι**, ἐποιούμην, ποιήσομαι, ποιηθήσομαι, ἐποιήσάμην, ἐποιήθην, πεποίημαι, ἐπεποιήμην.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ποιητής, ποίημα, ποιητικός, χειροποίητος, προσποιητός, ποίηση, μεταποίηση.
- 6. παιδαγωγοῖς:** δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. **ὁ παιδαγωγός** (τοῦ παιδαγωγοῦ).
- 7. ἐξῆν:** γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του απρόσωπου ρ. **ἔξεστι** (= επιτρέπεται, εἶναι δυνατό), ἐξῆν, ἐξέσται, ἐξεγένετο, ἐκγέγονε, ἐξεγγόνει.
- 8. ἐκάστῳ:** δοτ. εν. στο αρσ. γένος της αόριστης επιμεριστικής αντωνυμίας **ἕκαστος, -η, -ον** (= καθένας).
- 9. τρέφειν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **τρέφω**, ἔτρεφον, θρέψω, ἔθρεψα, τέτροφα.
αμέσως μόλις γίνονταν εφτά ετών,
αφού τα έπαιρνε ο ίδιος,
τα κατένεμε σε λόχους
(: τα κατέτασσε σε ομάδες),
και κάνοντάς τα εταίρους
και συντρόφους μεταξύ τους
τα συνήθιζε να παίζουν μαζί
και να περνούν τον καιρό τους ομαδικά.
- 10. παιδεύειν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **παιδεύω** (= εκπαιδεύω), ἐπαίδευον, παιδεύσω, ἐπαίδευσα, πεπαίδευκα, ἐπεπαιδευέκιν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: παιδευση, παιδεία, παιδεμός, εκπαιδευτής, εκπαιδευτήριο, εκπαιδευτικός.
- 11. ἐδούλετο:** γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **δούλομαι** (= θέλω), ἐδουλόμην και ἡδουλόμην, δουλήσομαι, δουληθήσομαι, ἐδουλήθην και ἡδουλήθην, δεδούλημαι.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: δούληση, αδούλητος.
- 12. υἰόν:** αιτ. εν. στο αρσ. γένος του ανώμαλου ετερόκλιτου ουσ. **ὁ υἱός** (τοῦ υἱοῦ). Το όνομα αὐτό στον ενικό κλίνεται κατά τη δ' κλίση, ενώ στον πληθυντικό κλίνεται κατά τη γ' κλίση.
- 13. ἑπταετείς:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου επιθέτου **ἑπταετής, -ής, -ές**.
- 14. γενομένους:** μετοχή αορ. δ' στην αιτ. πληθ. του αρσ. γένους του ρ. **γίγνομαι**, ἐγινόμην, γενήσομαι, ἐγενόμην, γεγένημαι και γέγονα, ἐγεγένημην και ἐγεγόνειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: γένος, γενιά, γόνος, γονιός, απόγονος, εγγόνι.
- 15. παραλαμβάνων:** μετοχή ενεστώτα στην ονομ. εν. του αρσ. γένους του ρ. **παραλαμβάνω**, παρελάμβανον, παραλήψομαι, παρέλαβον, παρείληφα, παρείληφειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: παραλαδή, παραλήπτης, λαβίδα, λήψη, κατάληψη, καταληψίας.

16. **ἀγέλας:** αιτ. πληθ. στο θηλ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **ἡ ἀγέλη** (τῆς ἀγέλης).

17. **κατελόχιζε:** γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **καταλοχίζω** (= κατανέμω σε λόγους).

18. **συννόμους:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **σύννομος, -ος, -ον** (= εταίρος).

19. **ποιῶν:** μετοχή ενεστώτα στην ονομ. εν. του αρσ. γένους του ρ. **ποιέω -ῶ** (= κάνω), ἐποίουν, ποιήσω, ἐποίησα, πεποίηκα, ἐπεποιήκειν.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ποίηση, ποιητής, ποιητικός, χειροποίητος, εκποίηση, μεταποίηση, προσποιητός, προσποίηση.

20. **συντρόφους:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **σύντροφος, -ος, -ον**.
21. **ἀλλήλων:** γεν. πληθ. στο αρσ. γένος της αλ-ληλοπαθητικής αντωνυμίας.

22. **εἴθιζε:** γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **ἐθίζω** (= συνηθίζω), εἴθιζον, ἐθιῶ, εἴθισα, εἴθικα.

23. **συμπαίξιν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **συμπαίζω**, συνέπαιζον, συμπαίξομαι ή συμπαίξομαι, συνέπαιξα ή συνέπαισα, συμπέπαικα ή συμπέπαιχα.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: παίχτης, παιχνίδι, συμπαίχτης, παίξιμο, άπαιχτος, εμπαιγμός.

24. **συσχολάζιν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **συσχολάζω** (= περνώ τον καιρό μου μαζί με άλλους), συνεσχόλαζον, συσχολάσω, συνεσχόλασα, συνεσχόλακα.

Ετυμολογικά

- ὠνητὸς < ὠνέομαι -οῦμαι

μίσθιος < μισθὸς

παιδαγωγὸς < παῖς + ἄγω

ἔξεστι < ἔξ + ἐστί

ἐπταετῆς < ἐπτὰ + ἔτος
- παραλαμβάνω < παρὰ + λαμβάνω

σύννομος < σύν + νέμω

σύντροφος < συντρέφω

συμπαίζω < σύν + παίζω

συσχολάζω < σύν + σχολάζω

Χρονικές αντικαταστάσεις

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
ποιεῖται	ἐποιεῖτο	ποιήσεται	ἐποίησατο	πεποίηται	ἐπεποίητο
ἔξεστι(ν)	ἔξῃν	ἐξέσται	ἔξεγένετο	ἐκγένε(ν)	ἔξεγεγόνει
τρέφειν		θρέψειν	θρέψαι	τετροφέναι	
παιδεύειν		παιδεύσειν	παιδεῦσαι	πεπαιδευκέναι	
δούλεται	ἐδούλετο ἡδούλετο	δουλήσεται δουληθήσεται	ἐδουλήθη ἡδουλήθη	δεδούληται	—
παραλαμβάνων		παραληψόμενος	παραλαβὼν	παρειληφώς	
ποιῶν		ποιήσων	ποιήσας	πεποιηκώς	
συμπαίξιν		συμπαίξεισθαι	συμπαῖσαι	συμπεπαικέναι	

Στοιχεία συντακτικού

1. **ὁ Λυκούργος**: υποκ. του ρ. *ἐποίησατο*.
2. **τρέφειν – παιδεύειν**: τελικά απαρ. ως υποκ. του απρόσ. ρ. *ἔξῃν*.
3. **τὸν υἱόν**: αντικ. στα απαρ. *τρέφειν – παιδεύειν*.
4. **γενομένους – παραλαμβάνων**: χρονικές μετοχές.
5. **ποιῶν**: τροπική ή χρονική μετοχή.
6. **συμπαίξιν – συσχολάζειν**: τελικά απαρ. ως αντικ. στο ρ. *εἵθιζε*.

Πραγματολογικά, ερμηνευτικά, ιδεολογικά, αισθητικά

1. **Πλούταρχος** (περίου 46-125 μ.Χ.): ιστορικός, βιογράφος και ιστορικοφιλόσοφος. Γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας από εύπορη οικογένεια. Δε γνωρίζουμε ακριδώς το έτος γέννησης και θανάτου του. Όσα γνωρίζουμε γι' αυτόν προέρχονται από το ίδιο του το έργο. Σπούδασε στην Αθήνα κοντά στο φιλόσοφο Αμμώνιο. Στη συνέχεια, πήγε στη Ρώμη. Ο αυτοκράτορας Τραϊανός εκτίμησε τις ικανότητές του και του έδωσε το αξίωμα του υπάτου στην περιοχή της Ιλλυρίας. Επανήλθε όμως σύντομα στην πατρίδα του και ασχολήθηκε με το συγγραφικό του έργο. Σε μας είναι περισσότερο γνωστός από το έργο *Βίοι Παράλληλοι*, που αναφέρεται στη ζωή και τη δράση επιφανών ανδρών. Άλλο ενδιαφέρον έργο του είναι τα *Ἠθικά*. Πρόκειται για 83 πραγματείες ηθικού κυρίως περιεχομένου, μερικές από τις οποίες θεωρούνται ότι δεν είναι γνήσια δικά του έργα. Η γλώσσα του είναι η αττικίζουσα Κοινή της εποχής του. Ο Σκάλιγκερ χαρακτηρίζει τον Πλούταρχο ως *πάσης φύσεως ὀφθαλμόν*.
2. **Λυκούργος**: ονομαστός νομοθέτης της Σπάρτης. Χώρισε τους κατοίκους σε τρεις κατηγορίες, τους Σπαρτιάτες, τους Εἰλωτες και τους Περίοικους. Καθιέρωσε κοινά συσσίτια και όρισε αυστηρή αγωγή στους νέους.
3. **τούς δὲ Σπαρτιατῶν ... υἱόν**: σε αντίθεση με την εκπαίδευση των νέων στην Αθήνα, ο νομοθέτης Λυκούργος στη Σπάρτη δεν όρισε αγορασμένους ή έμμισθους παιδαγωγούς για την εκπαίδευση των νέων. Εξάλλου, δεν επιτρεπόταν στον καθένα να εκπαιδεύει το γιο του όπως ήθελε.
4. **ἀλλὰ πάντας ... συσχολάζειν**: στη Σπάρτη, μόλις τα παιδιά γίνονταν εφτά ετών, τα παρέλαμβανε η πολιτεία, τα κατέτασσε σε ομίλους ή λόχους και τα συνήθιζε να παίζουν μαζί και να περνούν τον καιρό τους ομαδικά.

Θεματικό κέντρο

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Σπάρτη.

Νοηματική απόδοση του κειμένου

Στο απόσπασμα αυτό ο Πλούταρχος δίνει πληροφορίες για την εκπαίδευση των νέων στην αρχαία Σπάρτη. Σε αντίθεση με την εκπαίδευση των νέων στην Αθήνα, ο νομοθέτης Λυκούργος δεν όρισε έμμισθους παιδαγωγούς για τους νέους της Σπάρτης και ούτε επέτρεψε στον καθένα να εκπαιδεύει το γιο του όπως ήθελε. Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Σπάρτη ήταν ομαδική. Τα παιδιά, μόλις γίνονταν επτά ετών, τα παραλάμβανε η πολιτεία, τα κατέτασσε σε ομίλους, τα έκανε συντροφικούς μεταξύ τους και τα συνήθιζε να παίζουν και να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους ομαδικά.

2

Γράμματα μὲν οὖν ἔνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον· ἡ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ νικᾶν μαχόμενον. Διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἄσκησιν, ἐν χρῶ τε κείροντες καὶ θαδίζειν ἀνυποδότης τοὺς παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες.

Πλούταρχος, *Λυκούργος* 16.6

Λεξιλόγιο

ἔνεκα τῆς χρείας	ὅσα ήταν αναγκαία, ὅσα χρειάζονταν
πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο	εἶχε ὡς σκοπὸ να τοὺς μάθει τὴν υπακοή στους κυβερνώντες
καρτερέω -ῶ	υπομένω, ἔχω υπομονή
πονέω -ῶ	κοπιᾶζω, μοχθῶ, εργάζομαι σκληρά
διὸ	για τοῦτο
τῆς ἡλικίας προερχομένης	ὅσο μεγάλωναν, ὅσο προχωρούσαν στὴν ἡλικία
ἐπιτείνω	επαυξάνω, εντείνω
ἐν χρῶ	μέχρι το δέρμα, σύρριζα
κείρω	κουρεύω
ἀνυπόδητος, -ος, -ον	ξυπόλυτος
ὡς τὰ πολλὰ	ὡς ἐπὶ το πλείστον
συνεθίζω	συνηθίζω, εξοικειώνω

Μετάφραση στὴ νεοελληνικὴ

Κείμενο

Ἐμάνθανον μὲν οὖν γράμματα
ἔνεκα τῆς χρείας·

ἡ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία ἐγίνετο

Μετάφραση

Μάθαιναν λοιπὸν γράμματα
ὅσα ήταν αναγκαία
(: ὅσα χρειάζονταν)·
ἡ λοιπὴ ὁμως αγωγή τοὺς
εἶχε ὡς σκοπὸ

πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς

καὶ καρτερεῖν πονοῦντα
καὶ νικᾶν μαχόμενον.
Διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης
ἐπέτεινον τὴν ἄσκησιν αὐτῶν,
κείροντές τε ἐν χρῶ
καὶ συνεθίζοντες
ὥς τὰ πολλὰ
βαδίζειν ἀνυποδότητους
παίζειν τε γυμνοῦς.

να τους κάμει ευπειθεῖς στην εξουσία
(: να τους μάθει την πλήρη υπακοή
στους κυδερνώντες)
και να ἔχουν υπομονή στους κόπους
και να νικούν στις μάχες.
Γι' αυτό και όσο μεγάλωναν
τόσο αὐξάναν την ἀσκήσή τους,
και κουρεύοντάς τα σύρριζα
και συνηθίζοντάς τα (: τα παιδιὰ)
ὡς ἐπὶ το πλεῖστον
να περπατάνε ξυπόλυτα
και να παίζουν γυμνά.

Γραμματικά

- 1. γράμματα:** αιτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **τὸ γράμμα** (τοῦ γράμματος).
- 2. ἔνεκα:** καταχρηστική πρόθεση που συντάσσεται με γενική.
- 3. χρεία:** γεν. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ χρεία** (τῆς χρείας).
- 4. ἐμάνθανον:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **μανθάνω**, ἐμάνθανον, μαθήσομαι, ἔμαθον, μεμάθηκα, ἐμεμαθήκειν. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: μάθηση, μάθημα, μαθητικός, μαθητής, καλομαθημένος.
- 5. παιδεία:** ονομ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ παιδεία** (τῆς παιδείας).
- 6. ἄρχεσθαι:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **ἄρχομαι** (= κυδερνῶμαι, υπακούω), ἡρχόμην, ἄρξομαι, ἀρχθήσομαι, ἡρξάμην, ἡρχθην, ἦργμαι, ἦργμην. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: γυμνασιάρχης, αρχή, ναύαρχος, ταξιάρχος, ἀναρχος, αρχιφύλακας, αρχιτέκτονας.
- 7. καλῶς:** τροπικό επίρρημα. ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: κάλλιον, κάλλιστα.
- 8. ἐγίνετο:** γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **γί(γ)νομαι**, ἐγι(γ)νόμην, γενήσομαι, ἐγενόμην, γεγένημαι και γέγονα, ἐγεγενήμην και ἐγεγόνειν.
- ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: γένος, γενιά, γονιός, απόγονος, μεταγενέστερος, εγγόνι.
- 9. καρτερεῖν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **καρτερέω -ῶ** (= υπομένω), ἐκαρτέρουν, καρτερήσω, ἐκαρτέρησα. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: καρτέρι, ακαρτέρητος.
- 10. πονοῦντα:** μετοχή ενεστώτα στην αιτ. εν. του αρσ. γένους του ρ. **πονέω -ῶ** (= κοπιᾶζω), ἐπόνουν, πονήσω, ἐπόνησα, πεπόνηκα, ἐπεπονήκειν. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: πόνος, πονηρός, πόνημα, εκπόνηση, συμπόνια, καταπόνηση.
- 11. νικᾶν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **νικάω -ῶ**, ἐνίκων, νικήσω, ἐνίκησα, νενίκηκα, ἐνενίκηκειν. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: νίκη, νικητής, νικητήριος, ἐπινίκια.
- 12. μαχόμενον:** μετοχή ενεστώτα στην αιτ. εν. του αρσ. γένους του ρ. **μάχομαι**, ἐμαχόμην, μαχοῦμαι και μαχήσομαι, ἐμαχεσάμην, ἐμαχέσθην, μεμάχημαι, ἐμεμαχήμην. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: μάχη, μαχητής, Τηλέμαχος.
- 13. ἡλικίας:** γεν. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ ἡλικία** (τῆς ἡλικίας).
- 14. προερχομένης:** μετοχή ενεστώτα στη γεν. εν. του θηλ. γένους του ρ. **προέρχομαι** ἢ **πρόεμι**

(= προχωρώ), προῆα και προήειν, πρόειμι, προήλθον, προελήλυθα, προελήλυθαι.

- 15. ἐπέτεινον:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **ἐπιτείνω** (= αυξάνω), ἐπέτεινον, ἐπιτενῶ, ἐπέτεινα, ἐπιτέτακα.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: επίταση, τάση, έκταση, ταινία, βαρύτονος, εκτενής, έντονος, ένταση, εντατικός.

- 16. ἄσκησιν:** αιτ. εν. στο θηλ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. ή **ἀσκησις** (τῆς ἀσκήσεως).

- 17. χρῶ:** δοτ. εν. στο αρσ. γένος του ετερόκλιτου ανώμαλου ονόμ. **ὁ χρῶς** (= δέρμα, επιδερμίδα). Κλίνεται κατά την γ' κλίση, έχει όμως και τύπο δοτικής **χρῶ** κατά τα αττικόκλιτα.

- 18. κείροντες:** μετοχή ενεστώτα στην ονομ. πληθ. του αρσ. γένους του ρ. **κείρω** (= κουρεύω), -, κερῶ, ἔκειρα, κέκαρκα, ἐκεκάρκειν. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: κουρέας, κουρά, άκουρος, κουρείο, κουρεύω, κούρεμα.

- 19. θαδίζειν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **θαδίζω**, ἐθάδιζον, θαδιοῦμαι, ἐθάδισα. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: θάδιση, θάδισμα, προθάδισμα, θαδιστής.

- 20. ἀνυποδότης:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **ἀνυπόδητος**, -ος, -ον.

- 21. παίζειν:** απαρ. ενεστώτα του ρ. **παίζω**, ἔπαιζον, παίξομαι και παιξοῦμαι, ἔπαιξα και ἔπαισα, πέπαικα και πέπαιχα. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: παίχτης, παίξιμο, παιχνίδι, εμπαιγμός.

- 22. γυμνός:** αιτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **γυμνός**, -ή, -όν.

- 23. συνεθίζοντες:** μετοχή ενεστώτα στην ονομ. εν. του αρσ. γένους του ρ. **συνεθίζω**, συνείθιζον, συνεθιῶ, συνείθισα, συνείθισκα. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: εθισμός, έθος.

Ετυμολογικά

γράφμα < γράφω

χρεία < χρῶμαι

παιδεία < παιδεύω

καλῶς < καλός

καρτερέω -ῶ < καρτερός

πονέω -ῶ < πόνος

προέρχομαι < προ + ἔρχομαι

ἐπιτείνω < ἐπὶ + τείνω

ἀσκησις < ἀσκῶ

ἀνυπόδητος < ἀ- στερ. + ὑποδέω

συνεθίζω < σύν + ἐθίζω

Χρονικές αντικαταστάσεις

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
μανθάνουσι(ν)	ἐμάνθανον	μαθήσονται	ἔμαθον	μεμαθήκασι(ν)	ἐμεμαθήκεσαν
ἄρχεσθαι		ἄρξεσθαι ἀρχήσεσθαι	ἄρξασθαι αρχθῆναι	ἤρχθαι	
γίνεται	ἐγίνετο	γενήσεται	ἐγένετο	γεγένηται γέγονε(ν)	ἐγεγένητο ἐγεγόνει
καρτερεῖν		καρτερήσιν	καρτερῆσαι	—	
πονοῦντα		πονήσοντα	πονήσαντα	πεπονηκότα	
νικάν		νικήσιν	νικήσαι	νενικηκέναι	

μαχόμενον		μαχούμενον μαχησόμενον	μαχεσάμενον μαχεσθέντα	μεμαχημένον	
ἐπιτείνουσι(ν)	ἐπέτεινον	ἐπιτενοῦσι(ν)	ἐπέτειναν	ἐπιτετάκασι(ν)	—
κείροντες		κεροῦντες	κείραντες	κεκαρκότες	
δαδίζειν		δαδιεῖσθαι	δαδίσαι	—	
παίζειν		παίξεσθαι	παῖσαι	πεπαικέναι	
		παίξεισθαι	παῖξαι	πεπαιχέναι	
συνεθίζοντες		συνεθιοῦντες	συνεθίσαντες	συνειθικότες	

Στοιχεία συντακτικού

- 1. γράμματα:** αντικ. στο ρ. *ἐμάνθανον* με υποκ. το ενν. *οὔτοι* (δηλ. *οἱ παῖδες*).
- 2. ἡ παιδεία:** υποκ. του ρ. *ἐγίνετο*.
- 3. τῆς ἡλικίας προερχομένης:** γενική απόλυτη και χρονική μετοχή με υποκ. το *τῆς ἡλικίας*, που είναι στην ίδια πτώση με την πτώση της μετοχής.
- 4. τὴν ἄσκησιν:** αντικ. στο ρ. *ἐπέτεινον*.
- 5. κείροντες – συνεθίζοντες:** τροπικές μετοχές.
- 6. δαδίζειν – παίζειν:** τελικά απαρ. ως αντικ. στη μετοχή *συνεθίζοντες*.

Πραγματολογικά, ερμηνευτικά, ιδεολογικά, αισθητικά

- 1. Πλούταρχος:** δλέπε την πρώτη πραγματολογική παρατήρηση στο πιο πάνω πρώτο παράλληλο κείμενο.
- 2. Λυκοῦργος:** δλέπε τη δεύτερη πραγματολογική παρατήρηση στο πιο πάνω πρώτο παράλληλο κείμενο.
- 3. γράμματα:** γράμματα μάθαιναν οι νέοι της Σπάρτης όσα τους ήταν αναγκαία για την καθημερινή τους ζωή.
- 4. ἡ δ' ἄλλη ... μαχόμενον:** ο Σπαρτιάτης νέος ζούσε για το κράτος. Από το έβδομο έτος της ηλικίας τα παιδιά τα παραλάμβαναν οι άρχοντες της πολιτείας, τα κατέτασσαν σε «ἀγέλας» και εκεί υπό την οδηγία μεγαλύτερου συντρόφου ασκούσαν το σώμα τους με γυμναστικές και άλλες πολεμικές ασκήσεις. Ο νέος της Σπάρτης συνήθιζε να υποφέρει τον κόπο, το ψύχος, τον καύσωνα.
Ο σεβασμός και η υπακοή στους ανωτέρους ήταν απαραίτητα στοιχεία της σπαρτιατικής αγωγής. Ζούσαν σαν σε διαρκές στρατόπεδο, είχαν αναπτυγμένο το αίσθημα της τιμής και έδειχναν μεγάλη αφοσίωση προς την πατρίδα και τους νόμους της.
- 5. διὸ ... συνεθίζοντες:** η σκληρή σπαρτιατική αγωγή γινόταν σκληρότερη με την πάροδο των ετών. Τους κούρευαν σύρριζα τα μαλλιά και τους υποχρέωναν να περπατούν και να παίζουν χωρίς υποδήματα.

Θεματικό κέντρο

Βασικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης των νέων στην αρχαία Σπάρτη.

Νοηματική απόδοση του κειμένου

Ο Πλούταρχος και στο δεύτερο αυτό παράλληλο κείμενο συνεχίζει να παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης των νέων στην αρχαία Σπάρτη. Σε αντίθεση με την εκπαίδευση των νέων στην αρχαία Αθήνα, οι νέοι της Σπάρτης μάθαιναν λίγα γράμματα, όσα τους ήταν αναγκαία για τη ζωή τους, έδιναν όμως μεγαλύτερη βαρύτητα στη σωματική άσκηση και στις πολεμικές τέχνες. Ο νέος της Σπάρτης συνήθιζε να υποφέρει τους σωματικούς κόπους, να μην δειλιάζει στους κινδύνους, να υπακούει στους ανωτέρους του και στους νόμους του κράτους.

Όσο μεγάλωναν υποβάλλονταν σε σκληρότερες ασκήσεις. Τους κούρευαν τα μαλλιά σύρριζα και τους ανάγκαζαν σε πολλές περιπτώσεις να βαδίζουν και να παίζουν γυμνοί και ανυπόδητοι κάτω από οποιεσδήποτε καιρικές συνθήκες.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1 Ποια χαρακτηριστικά έχει η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Σπάρτη;

Απάντηση

Στην αρχαία Σπάρτη, οι γονείς δεν μπορούσαν να μεγαλώσουν και να μορφώσουν τα παιδιά τους όπως ήθελαν. Μόλις γίνονταν επτά ετών, τα παραλάμβαναν οι άρχοντες της πολιτείας, τα κατέτασσαν σε ομίλους και εκεί υπό την οδηγία μεγαλύτερου συντρόφου ασχολούνταν κυρίως με σωματικές και πολεμικές ασκήσεις. Λίγα γράμματα μάθαιναν, όσα τους ήταν απαραίτητα για τη ζωή τους.

Ο νέος της Σπάρτης έπρεπε να συνηθίσει να υποφέρει τον κόπο, τις καιρικές συνθήκες, να υπακούει τυφλά στους νόμους του κράτους και στους ανωτέρους του, να μη δειλιάζει μπροστά στους κινδύνους και να νικά τους εχθρούς της Σπάρτης. Όσο τα παιδιά μεγάλωναν, τόσο σκληρότερη γινόταν και η εκπαίδευσή τους. Κούρευαν σύρριζα τα μαλλιά τους και συνηθίζαν να παίζουν γυμνοί και ανυπόδητοι. Γενικά, η εκπαίδευση αυτή είχε ομαδικό χαρακτήρα και στόχευε στο να κάνει τους νέους ικανούς να υπερασπίσουν την πατρίδα τους.

2 Με βάση το απόσπασμα της Ενότητας, τα παραπάνω αποσπάσματα από τον Πλούταρχο, αλλά και τις γνώσεις σας από την αρχαία ιστορία, να συγκρίνετε την εκπαίδευση στην αρχαία Αθήνα και στην αρχαία Σπάρτη.

Απάντηση

Οι υπάρχουσες διαφορές μεταξύ της εκπαίδευσης των νέων στην αρχαία Αθήνα και στην αρχαία Σπάρτη είναι οι εξής:

- Στη Σπάρτη, η εκπαίδευση είχε ομαδικό χαρακτήρα, ενώ στην Αθήνα είχε ατομικό.
- Στην Αθήνα οι γονείς ενδιαφέρονταν πρώτοι να δώσουν καλές βάσεις στο παιδί. Έπειτα υπήρχαν οι παιδαγωγοί, οι γραμματιστές, οι κιθαριστές, οι παιδοτρίβες, οι σοφιστές και οι φιλόσοφοι που συμπλήρωναν την εκπαίδευση των νέων. Αντίθετα, στη Σπάρτη οι γονείς δεν μπορούσαν να μεγαλώσουν και να μορφώσουν τα παιδιά τους, όπως ήθελαν. Όταν γίνονταν επτά ετών, τα παραλάμβαναν οι άρχοντες της πολιτείας, τα κατέτασσαν σε ομίλους και τους έκαναν γυμναστικές και πολεμικές ασκήσεις. Γράμματα μάθαιναν τόσα, όσα τους χρειάζονταν για την καθημερινή τους ζωή.
- Οι Αθηναίοι ενδιαφέρονταν να αναπτύξουν το πνεύμα των νέων, ενώ οι Σπαρτιάτες έδιναν βαρύτητα και σημασία στο να έχουν σκληρούς και δυνατούς πολεμιστές, που θα είναι αφοσιωμένοι στην πατρίδα και θα την υπερασπίσουν, όποτε χρειαστεί. Ο Σπαρτιάτης ζούσε για το κράτος και όχι για τον εαυτό του. Μέχρι την ηλικία των εξήντα ετών ζούσε να είναι σε διαρκές στρατόπεδο. Η αυστηρή στρατιωτική τους αγωγή είναι τελείως διαφορετική από την αντίληψη των Αθηναίων για το κράτος και τους πολίτες του.
- Οι νέοι στην Αθήνα ήταν ελεύθεροι να αναπτύξουν τις πνευματικές και σωματικές τους δυνάμεις με εκπαίδευση που οι ίδιοι επέλεγαν, ενώ στη Σπάρτη η εκπαίδευση ήταν μονόπλευρη, κοινή και απέβλεπε σ' ένα μόνο σκοπό, που ήταν η δημιουργία ικανού και σκληροαγωγημένου στρατού.